

Bi-Quarterly specialized-
scholarly journal Of Quranic
Studies Light of Revelation Vol. ۶,
No. ۱۲,
autumn and winter ۲۰۲۲
P ۱۰۵ - ۱۳۷

دو فصل نامه علمی-تخصصی
مطالعات قرآن پژوهی نور وحی
س ۶ ش ۱۲ پاییز و زمستان ۱۴۰۰
صفحات ۱۰۵ - ۱۳۷

مستندات قرآنی دیدگاه مقام معظم رهبری درباره شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی

علی آقا صفری* باقر ریاحی مهر* عباس خان فاضل اف*

چکیده

مقام معظم رهبری با تمسک به گزاره‌های وحیانی قرآن کریم به عنوان جامع‌ترین و متقن‌ترین سند راهبردی اسلام، در بسیاری از سخنرانی‌ها و آثارشان به مسئله امدادهای غیبی الهی اشاره نموده است؛ اما بشر امروزی به مسائل غیبی و ماورای اهمیت چندانی نمی‌دهد و بیشترین تکیه‌اش بر محسوسات و تجربیات است. پژوهش حاضر با عنایت به بیانات رهبری و مراجعه به کلام وحی و اندیشه مفسران و قرآن‌پژوهان و با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی نقش مؤثر و کارآمد امدادهای غیبی در حیات و فردی و اجتماعی و چگونگی بهره‌مندی از آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. ره‌آوردهای تحقیق نشان می‌دهد که خداوند مؤمنین و مجاهدین را به خاطر ایمان و تقوا، تلاش و کوشش متمادی، استغاثه و نصرت طلبی، اعتماد و اتکال، صبر و استقامت و پایداری مورد عنایت ویژه قرار داده و امدادهای غیبی خویش را در قالب، فرستادن

*. استادیار جامعه المصطفی العالمیه (نویسنده مسئول): a.a.safari1364@gmail.com

*. استادیار جامعه المصطفی العالمیه: dr.riahi@chmail.ir

*. دانش آموخته دکتری علوم سیاسی، دانشگاه شهید بهشتی: abbasi.hisari@gmail.com

جنود الهی، انجام امور به‌ظاهر غیرممکن، حفظ و صیانت از تهدیدات و خطرات سهمگین دشمن، افزایش ارزاق و نعمات دنیوی، برپایی حکومت در رسیدن به آرامش قلبی و ایجاد رعب و وحشت در دل دشمنان به آنان عطا نموده است. افزون بر آن روشن شد که مجاهدان در تمام اعصار و امصار با التزام نظری و عملی نسبت به اوامر و نواهی الهی می‌توانند از یاری خداوند در عرصه‌های مختلف زندگی بهره‌مند شوند.

واژگان کلیدی: قرآن کریم، امدادهای غیبی، مقام معظم رهبری، مجاهدان، مبارزه.

مقدمه

بیان مسئله و اهمیت آن: مسئله امدادهای غیبی الهی و چگونگی بهره‌مندی از آن از جمله مسائل بسیار مهم و مورد تأکید مقام معظم رهبری حضرت آیه الله امام خامنه‌ای (مد‌ظله) بوده و در بسیاری از مجالس خصوصی و عمومی و تألیفات به آن پرداخته و تصریح کرده است که مجاهدان در صورت التزام عملی به اوامر و نواهی الهی می‌توانند از این نعمت الهی بهره‌مند شوند. در این پژوهش چنین امری دنبال می‌گردد.

ضرورت تحقیق: بامراجعه به کلام وحی مشخص شد که در بسیاری از آیات به این مسئله مهم پرداخته شده است. بر پایه گزاره‌های وحیانی، امدادهای غیبی به‌عنوان یکی از سنت‌های الهی و از جمله عوامل و متغیرهای مؤثر که فراتر از محسوسات بشری بوده و در عین حال در حیات فردی و اجتماعی آنان تأثیرگذار و نقش تعیین‌کننده‌ای در استفاده از فرصت‌ها و خنثی‌سازی تهدیدها و پیروزی بر دشمنان و فلاح و صلاح دنیوی و اخروی دارد و مؤمنین و مجاهدین با اتکال و اعتماد و فراهم نمودن بسترهای لازم، می‌توانند از آنها برخوردار گردند.

سؤالات تحقیق: به عنوان سؤال اصلی تحقیق مطرح است که مستندات قرآنی دیدگاه

مقام معظم رهبری درباره شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی چیست؟ و در همین رابطه سؤال‌های فرعی نیز مطرح شده است: آیا در گذشته و در میان ملت‌های پیشین با التزام عملی آنان به اوامر و نواهی الهی امدادهای الهی شامل حالشان شده است؟ اگر چنین اتفاقی افتاده است شرایط و فرایند دریافت چگونه بوده است؟ آیا التزام عملی به اوامر و نواهی الهی موجب رهایی ملت‌ها و امت‌ها مسلمان از تهدیدات داخلی و خارجی می‌گردد؟ پژوهش حاضر درصدد پاسخ‌گویی به پرسش‌های یاد شده است.

روش تحقیق: پژوهش حاضر در ردیف تحقیقات کیفی بوده و دارای ماهیت توصیفی تحلیلی و جهت‌گیری بنیادی و کاربردی دارد ولی فرآیند انجام آن را روش اکتشافی با راهبرد تفسیر موضوعی و ابزار استنتاجی تشکیل می‌دهد. هدف اصلی کاربست روش یاد شده تبیین و تشریح مستندات قرآنی دیدگاه مقام معظم رهبری در حوزه امدادهای غیبی الهی می‌باشد؛ ازاین‌رو، دیدگاه مقام معظم رهبری از بیانات و تألیفات ایشان جمع‌آوری و بامراجعه به آیات کلام وحی مورد تجزیه و تحلیل قرارگرفته است؛ تا از این رهگذر توجه بیشتر مسلمان و مؤمنان را جهت بهره‌مندی و استفاده مطلوب‌تر از این نعمت پنهانی فراخواند.

پیشینه تحقیق

از آنجا که مسئله امدادهای غیبی و بهره‌مندی از آن درآیات و روایات به صورت گسترده مورد تأکید قرار گرفته است، مفسران و قرآن‌پژوهان از ابتدای عصر نزول به این مسئله توجه داشته و به نمونه‌های از آن در تألیفات خود اشاره و یا اثر مستقل در این باره تألیف نموده‌اند که به عنوان نمونه می‌توان به چند مورد اشاره کرد:

۱- امدادهای غیبی در زندگی بشر: نویسنده شهید مرتضی مطهری. عمده مباحث مطرح شده در این کتاب راجع به امدادهای غیبی در زندگی بشر و انواع امدادها و مدددهای اجتماعی و مدیریت و رهبری در اسلام و... است، سال نشر ۱۳۶۴.

۲- امدادهای غیبی و شرایط بهره‌مندی در قرآن، نویسنده: خادم حسین طاهری و استاد راهنما حبیب‌الله طاهری و استاد مشاور محمدهادی یوسفی غروی. این پایان‌نامه در هفت فصل تنظیم و مباحثی همچون سنت امداد غیبی و ویژگی‌های آن، انواع امدادهای غیبی، شرایط و موانع امدادهای غیبی، نمونه‌های امداد در امت‌های پیشین و امداد غیبی در زندگی پیامبر اسلام (ص) مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. سال نشر ۱۳۸۵.

۳- تحلیل فلسفی - تفسیری امدادهای غیبی مذکور در قرآن کریم از دیدگاه مرحوم ملاصدرا (ره) و علامه شهید مطهری (ره): نویسنده صدیقه حیدری نسب و استاد راهنما خانم دکتر مهدیه سادات مستقیمی. این پایان‌نامه در چهار فصل ارائه و موضوعات از قبیل معنی‌شناسی و شاخصه‌های امداد غیبی، گونه‌شناسی امداد غیبی در قرآن کریم و مبانی فلسفی امداد غیبی تبیین و تشریح شده است. سال نشر ۱۳۹۳

۴- بررسی امدادهای غیبی از دیدگاه قرآن و نهج‌البلاغه، نویسنده زهرا رزاززاده و استاد راهنما آقای دکتر محمود حاجی احمدی و استاد مشاور آقای دکتر شهاب‌الدین ذوالفقاری. این پایان‌نامه به بررسی و تحلیل مباحثی همچون ماهیت امدادهای غیبی و انواع آن، اهداف و آثار ایمان به امدادهای غیبی، زمینه‌های امداد خواهی از حق، عوامل و موانع بهره‌مندی از امدادهای غیبی پرداخته و به‌خوبی موضوعات یاد شده را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده است. سال نشر ۱۳۹۰.

۵- شیوه‌های نزول امدادهای غیبی بر مؤمنین از منظر آیات قرآن، نویسندگان:

ابراهیمیان سید حسین، ربیعی زهره، بسمیل محبوبه. این مقاله شیوه‌های نزول امدادهای غیبی را در دو محور، ۱- امدادهای غیبی از طریق عوامل بیرونی مانند لشکریان الهی، (باد، باران، نزول فرشتگان)، انجام امور غیر ممکن، حفظ صیانت در برابر دشمنان و حوادث ناگوار، افزایش نعمات‌های دنیوی، حکومت دادن به صالحان. ۲- امدادهای غیبی از طریق عوامل درونی مثل هدایت بخشی، الهام حقایق به قلب‌ها، اعطای علم و حکمت، اعطای فرقان، بازداشتن از گناه و هدایت به اعمال صالح، آرامش و اطمینان قلبی، ترس وحشت در دل دشمنان، مورد بحث و بررسی قرار داده و به خوبی از آیات و روایات و اندیشه مفسران بهره جسته است.

علاوه بر تحقیقات ذکر شده تألیفات دیگری نیز نگاشته شده است که محدودیت نوشتار اجازه معرفی بیش از این را نمی‌دهد.

شایان ذکر است که مقاله حاضر رویکرد متفاوت با نگاشته‌های یاد شده دارد چون موضوع اتخاذ شده را از منظر مقام معظم رهبری و با در نظر گرفتن اقتضائات محیطی عصر حاضر و با بهره‌گیری از آموزه‌های وحیانی قرآن کریم مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد در حالی که این امر در تألیفات ذکر شده و مشابه مغفول مانده است.

مفهوم شناسی

در طلّیه بحث لازم است تصویر روشنی از واژه «امداد» و «غیب» در لغت، اصطلاح و قرآن کریم ارائه شود تا مشخص شود که مراد نگارندگان در این پژوهش از آن دو واژه چیست؟

الف) امداد

واژه «امداد» از ریشه مدّ در لغت به معنای کشیدن چیزی و اتصال آن به شیء دیگر معنا شده است. (راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ج ۱، ص ۱۴۰؛ مصطفوی، التحقيق فی کلمات القرآن، ج ۱۱، ص ۵۱) البته طبرسی درباره این واژه می‌نویسد: «مدّ در اصل به معنی زیادت است، جذب و کشیدن را مدّ گویند که کشیدن چیزی سبب زیادت طول آن است» صاحب مجمع‌البیان که به نظر قولشان هم اصح است می‌گوید: «گسترش دادن زمین را مدّ الارض گوئیم که گسترش یک نوع زیادت است همچنین مهلت دادن، مال دادن و غیره»

واژه مورد بحث در قرآن کریم برای تبیین و تشریح کشاندن منافقان در طغیان و سرکشی و خودبرتربینی استعمال شده است (مریم/۷۹، اعراف/۲۰۲) البته در کنار بعد منفی در معنای مثبت و در رابطه با امور مطلوب نیز به کار رفته است (طور/۲۲، نوح/۱۲، نمل/۳۶).

بنابراین مراد از واژه یاد شده در این پژوهش این است که «خداوند انسان را در عمل دنیایی یا آخرتی امداد می‌کند، مانند علم، اراده، ابزار بدنی و مواد خارجی که عمل بر آنها واقع می‌شود و عامل با عمل خود در آنها تصرف می‌کند _ همگی امور تکوینی‌اند که آدمی در ایجاد آنها دخالتی ندارد و اگر یکی از آنها نباشد، عمل انسان

تحقق نمی‌یابد. این خداوند است که اسباب زمینه‌ها و نیز خود عامل و نیروهای او را آفریده و هر لحظه به آن‌ها وجود می‌بخشد» (طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۳، ص ۶۶).

ب) غیب

واژه «غیب» حسب آنچه ارباب لغت گفته‌اند عبارت است از «کلُّ ما غابَ عنک»؛ یعنی هر چیزی که از تو پنهان باشد (فراهیدی، العین، ج ۴، ص ۴۵۵؛ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱، ص ۶۵۴) در معنای اصطلاحی این واژه نیز بیان نموده‌اند که «هر آنچه که تحت حس و درک آدمی قرار ندارد، غیب نامیده می‌شود» (طباطبایی، المیزان، ج ۱، ص ۴۵) بنابراین مراد از واژه یاد شده همان پنهان و پشت پرده و چیزهای که از حواس ظاهری انسان پنهان و در پس امور محسوس قرار دارد. اهمیت مسئله موجب شده است که ۳۴ بار در قرآن کریم ذکر شود. به عنوان نمونه در سور و آیات (نساء/۳۴؛ مائده/۹۴؛ یوسف/۵۲-۸۱؛ انبیاء/۴۹؛ حدید/۲۵) به معنای پنهان، خلوت، پشت پرده، پشت سر آمده است. مثلاً در آیه ۵۲ سوره یوسف، زلیخا به پادشاه مصر می‌گوید «ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ» من در غیاب او پشت سر یا در پشت پرده یا در خلوت به او خیانت نورزیده‌ام. پس معانی یاد شده همان پنهان بودن را به صورت مطلق می‌رساند. همچنین در آیات و سور (انعام/۵۰؛ اعراف/۱۸۸؛ یونس/۲۰؛ هود/۳۱؛ مریم/۷۸؛ نمل/۶۵؛ سباء/۱۴؛ طور/۴۱؛ قلم/۴۷؛ تکویر/۲۴) واژه غیب به معنای پنهان و نا پیدا آمده است.

غرض از ذکر گسترده آیات دو مطلب است یک اینکه قرآن کریم به این مسئله تأکید نموده و مطلب دوم اینکه معنای اصلی واژه غیب همان پنهان بودن و فراتر از حواس ظاهری انسان می‌باشد. پس مراد از غیب در این پژوهش همان مدهایی غیبی است که

به صورت نامحسوس از جانب خداوند برای کمک به مسلمین و مؤمنین و یا عذاب و هلاکت دشمنان آنان نازل می‌گردد.

امدادهای غیبی، مددهایی است که به صورت نامحسوس از جانب خداوند برای کمک به مسلمین و مؤمنین یا عذاب و هلاکت دشمنان آنها در درگیری‌ها و چالش‌های سیاسی، اجتماعی و نظامی نازل می‌شود. اگرچه ظهور امدادهای غیبی در این جهان مادی است اما منشأ آن از جهان غیب و توسط خداوند می‌باشد.

تحلیل شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی

در قرآن کریم و روایات پیامبر اکرم (ص) حوزه جهاد و مبارزه بسیار گسترده معرفی شده است. از این رو به صورت عام می‌توان تمام مسلمانان ملتزم به اوامر و نواهی الهی را مجاهد فی سبیل الله خواند و گفت که چه اشخاصی که در میدان نبرد به صورت فیزیکی مشغول مبارزه هستند و چه افرادی که با هوا و هوس و خواهش‌های نفسانی درگیر هستند و چه افرادی که با فکر و اندیشه و قلم خویش در پیکار با دشمن به سر می‌برند، همه مجاهد محسوب می‌شوند.

بر این اساس خداوند از انسان می‌خواهد که وظیفه خویش را انجام دهد، و به اندازه توان خود تلاش و کوشش کند، و به تعهدات خویشتن وفا نماید، و آنگاه یزدان سبحان هم بدان اندازه که او کوشیده است نتایج را به بار می‌آورد و بدان‌ها تحقق می‌بخشد.

بدین منوال نتایج و عواقب متعلق به مشیت الله و قضا و قدر خدا می‌گردد. تنها او است که هرگاه خواست و هرگونه که خواست به نتایج و عواقب اجازه می‌فرماید که جامه هستی به تن کنند و به منصه ظهور رسند... بدین وسیله، اندیشه و کردار مسلمان هماهنگ و هم‌آوا می‌گردد، و میان منش و کنش او توازن و توافق برقرار می‌شود.

انسان مسلمان کار می‌کند و آنچه در توان دارد مبذول می‌دارد، و برای نتیجه دادن کارش و به بار نشستن تلاش و پیکارش چشم به قضا و قدر الله می‌دوزد و دل به مشیت و اراده خدا می‌آویزد. (سید قطب، فی ظلال القرآن، ۱۴۲۵: ۵۰۳/۱) و خداوند هم کمک و نصرت خویش را برای چنین بندگانی حتمی و قطعی دانسته است (محمد/۷).

از این رو مجاهدین در میادین جهاد با تمسک و اعتقاد راسخ به این اصل قرآنی باید آنچه را که وظیفه شان هست با تمام توان انجام دهند و مطمئن باشند که حمایت و نصرت الهی اگر شامل حالشان شود هیچ قدرتی نمی‌تواند آنان را شکست دهد چون او خالق زمین و آسمان و مالک و مدبر آن است (طلاق/۱۲؛ ملک/۱ و...). در نتیجه مؤمن و مجاهد از هیچ قدرت و شوکتی در جهان هستی به جز او نمی‌ترسد و به غیر از او در برابر هیچ‌کسی دیگر سر تعظیم فرود نمی‌آورد.

بنابراین هیچ‌گاه امدادهای غیبی الهی جایگزین تلاش و تدبیر مؤمنان و مجاهدان نمی‌گردد چون بر فرض اگر چنین باشد نظام هستی جای تنبلی پروری است و حال آنکه عکس مطلب صادق است در نتیجه شرط تحقق امدادها و کمک‌های الهی این است که مؤمنان لحظه‌ای نسبت به انجام دقیق وظائف خود کوتاهی نکنند آنگونه اسلوب و شیوه پیامبر اکرم (ص) این گونه بوده است؛ لذا خداوند متعال در عین حال که مؤمنان را نسبت به امدادها و حمایت‌های الهی دل گرم می‌کند به آنان دستور می‌دهد که در مقابله با دشمن باید از تمام توان و ظرفیت‌های خویش بهره ببرند.

در نتیجه بیمار مثلاً نباید بخشی از شفا را به دارو واگذارد و در بخشی که دارو پاسخگو نیست، بر خدا توکل کند، بلکه همراه استفاده از دارو همه شفا را باید با توکل بر خدا از او بخواهد؛ هم باید زانوی اشتر را بست و هم از توکل غفلت نورزید؛ هم باید در

صحنه پیکار با دشمنان به فرمان خداوندی عمل کرد (انفال/۶۰) و هم آن را با توکل همراه کرد (جوادی آملی، تسنیم، ج ۱۶، ص ۱۷۶). بنابراین از آیات قرآن به خوبی فهمیده می‌شود که امدادهای غیبی خدای متعال و جهان هستی، جایگزین تلاش و تدبیر مؤمنان نخواهد بود. اساساً نظام غیبی خداوند، وسیله‌ای برای تنبل پروری نیست؛ بلکه شرط تحقق این‌گونه امدادها این است که مؤمنان با کمال دقت و هوشیاری و با همه اسبابی که در اختیار دارند، به وظائف خود قیام کنند. از همین روی می‌بینیم که پیامبر رحمت (ص) به بهانه اتکاء به غیب و امدادهای غیبی و خبرهای غیبی، دست از تدابیر و برنامه‌های خویش برنداشتند: افرادی را به‌عنوان جاسوس در بین دشمنان گسیل می‌کردند تا از دشمن اطلاعات تازه کسب کنند.

تدابیر نظامی در جنگ احد و سایر جنگ‌ها اتخاذ کردند، با اینکه خدای متعال به پیامبر و مؤمنان وعده پیروزی در جنگ‌های متعددی را داده بود.

از همین روست که خدای متعال در عین حال که مؤمنان را دلگرم به امدادهای غیبی می‌کند، به آنان دستور می‌دهد: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ...» (انفال/۶۰).

این بیان نورانی قرآن در منابع تفسیری و مقالات مربوطه به تفصیل بحث و بررسی شده و نوشتار پیش رو ظرفیت پردازش مجدد و بازگویی مدالیل و مقاصد آن را ندارد. فقط به همین اندازه می‌توان اشاره نمود که آیه شریفه با استفاده از کلمه «قُوَّة» یک اصل اساسی در زمینه جهاد اسلامی و حفظ موجودیت مسلمانان، و مجد و عظمت و افتخارات آنان را بیان نموده است که قابلیت انطباق و تسری در تمام زمان و مکان را دارد. با به کارگیری این کلمه کوچک و پرمعنا به خوبی وظایف مسلمانان را تعیین و

ترسیم نموده و دستور داده است که مسلمانان علاوه بر وسائل جنگی و سلاح‌های مدرن متناسب با هر عصر و مصر موظف هستند که تمام نیروها و قدرت‌هایی را که به نوعی در پیروزی بر دشمن تأثیرگذار هست اعم از مادی و معنوی به کارگیرند و از قدرت‌های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی، که آنها نیز در مفهوم «قُوَّة» مندرج هستند و نقش بسیار مؤثری در پیروزی بر دشمن دارد نیز نباید غفلت کرد. (مکارم شیرازی، ۱۳۷۱: ج ۱۰، ص ۲۲۱) از این رو می‌توان گفت باید مسلمانان باید به گونه‌ای خود را تقویت کنند که دشمنان از آنان بترسند. افزون‌تر آنکه مؤمنین و مجاهدین حق ندارند به بهانه ایمان و امدادهای غیبی در انجام تکالیف و مسئولیت‌های خویش سستی و کوتاهی کنند لذاست که خداوند متعال در سوره محمد به مؤمنان دستور می‌دهد: «فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا ... فَشُدُّوا الْوُثَاقَ...» (محمد/۴) هنگامی که در جنگ دشمنان را اسیر کردید، آنان را محکم ببندید که مبادا فرار کنند و یا آسیبی به شما بزنند. غرض آنکه قرآن کریم از مؤمنین و مجاهدین می‌خواهد که با جدیت تمام تکالیف و مسئولیت‌های خویش را با دقت و تدبیر انجام دهند؛ تا بتوانند با اعتماد و اتکال به خدا از امدادهای غیبی الهی بهره‌مند گردند. با این پیش فرض می‌توان نتیجه گرفت همه مسلمان به صورت عام و مجاهدان جبهه جنگ و جهاد به صورت خاص از امدادهای غیبی الهی بهره‌مند می‌گردند که به نمونه‌های از آنها با تمسک به آیات و تحلیل مفسرین اشاره می‌گردد:

۱- ایمان

مقام معظم رهبری درباره اهمیت و کارکردهای ایمان و نقش آن در بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی فرموده است «خدای متعال وعده کرده است که اگر با ایمان، در

میدان سعی و مجاهدت قدم بردارید، به شما کمک خواهد کرد و به شما نصرت خواهد داد «إِنْ يَنْصُرْكُمُ اللَّهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ...» (آل عمران/۱۶۰)؛ وقتی خدا به شما کمک برساند و شما را نصرت کند، هیچ قدرتی نمی‌تواند بر شما غلبه کند این وعده الهی است» (خامنه‌ای، بیانات در دانشگاه افسری امام حسین (ع)، ۱۳۹۰/۳/۱۰)؛ همچنین در جای دیگر گفته است: «اصلی‌ترین عنصر اقتدار معنوی ایمان است؛ ایمان به خدا، توکل برخدا، حسن ظن به خدا» (خامنه‌ای، بیانات در دانشکده علوم دریایی نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۴) و تصریح کرده است که اگر مؤمنین با ایمان به خدا حرکت کنند آمریکا و بزرگ‌تر از آمریکا هیچ غلطی نمی‌توانند بکنند (خامنه‌ای، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۵/۱/۱).

اینکه ایمان در بسیاری از بیانات و آثار مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته و شرط بهره‌مندی از امدادهای غیبی شناخته شده است به خاطر آن است که قرآن کریم «ایمان» را نخستین شرط برخورداری از امدادهای الهی دانسته و در آیات متعدد به این مطلب اشاره نموده است. به عنوان نمونه می‌فرماید: «و یاری مؤمنان، همواره حقی است بر عهده ما»؛ (روم/۴۷)؛ همچنین تأکید می‌کند که بر فرض نزول بلا و مجازات، مؤمنان از تهدید و مجازات ما در امان بوده و ما آنان را نجات می‌دهیم همانگونه که در گذشته این کار را انجام داده‌ایم. سپس (هنگام نزول بلا و مجازات)، فرستادگان خود و کسانی را که (به آنان) ایمان می‌آورند، نجات می‌دهیم و همین گونه، بر ما حق است که مؤمنان (به تو) را (نیز) رهایی بخشیم! (یونس/۱۰۳). پس ایمان موجب نصرت الهی و نجات از گرفتاری‌ها و بلاها می‌شود؛ از این رو قرآن کریم ایمان به خداوند (بقره/۴)، روز

آخرت (نساء/۱۵۲)، فرشتگان الهی (بقره/۳) غیب، انبیاء الهی و کتب مقدس آسمانی و... را مهم‌ترین عامل رهایی از خسران و زیان دانسته است.

براین اساس نخستین شرط بهره‌مندی از امدادهای الهی که در سخنرانی‌ها و تألیفات رهبری ذکر شده «ایمان» است. بر پایه گزاره‌های قرآن کریم کسانی که مجهز به سلاح «ایمان» باشند از نعمت آرامش و طمأنینه برخوردار خواهند شد نعمتی که بشر امروزی باوجود پیشرفت‌های چشم‌گیر و فوق‌العاده حیرت برانگیز، به شدت به آن نیاز دارد چون باوجود فراهم بودن امکانات مادی بازهم آمار خودکشی و نگرانی و اضطراب و استرس بسیار بالاست؛ لکن مؤمنین و کسانی که باور به مبدأ و معاد و ره‌آوردهای پیامبران الهی و دین مبین اسلام دارند در کمال آرامش و سکینه که خدای یکتای بی‌همتا نصیبشان کرده است حیات فردی و اجتماعی خویش را سپری می‌کنند و درباره آبشخور و سرمنشأ این سکینه و آرامش قرآن کریم می‌فرماید: «هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ» (فتح/۴).

یعنی خداوند متعال در جبهه نبرد که شبهات و شهوات به رزمندگان هجوم می‌آورند و موجب تزلزل و اضطراب می‌شوند از قلب‌های مؤمنان زائل می‌گرداند و آنان را در طوفان حوادث و بلاها ثابت قدم می‌دارد (ر.ک: جوادی آملی، تفسیر تسنیم، ج ۱۱، ص ۶۵۴؛ آلوسی، روح المعانی، ج ۱۳، ص ۲۴۶).

در نتیجه «ایمان و تقوا» هم در حوزه نظر و اندیشه (عقیده) تزلزل در اعتقادات را بر طرف می‌سازد و هم در حوزه عمل و اجرا، مقاومت و شکیبایی به آنان می‌بخشد؛ تا بتوانند حیات طیب و طاهر و به دور از استرس و اضطراب داشته باشند. بنابراین نزول

سکینه بر دل‌های مؤمنان عبارت از آرامش وقار و یقین است (فخررازی، ۱۴۲۰: التفسیر الکبیر، ج ۲۸، ص ۶۷).

لازم به ذکر است که آثار و برکات «ایمان» علاوه بر نصرت و یاری و آرامش، گشایش رحمت‌ها و برکات و ارزاق الهی را نیز به همراه دارد از این رو قرآن کریم به صراحت می‌فرماید: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ...» (اعراف/۹۶).

برابر این آیه شریفه تقدیر و سنت الهی بر این قرار گرفته است که اگر ملت و مملکتی اهل ایمان و تقوا باشند برکات آسمان و زمین بر آنان فرو می‌ریزد. مراد از برکات آسمان، باران، آفتاب، ستارگان، هوا و بادهای خوب است که هر کدام در موقع مناسب و به مقدار نافع نازل می‌گردد و مراد از برکات زمین بیشتر منافع و ارزاق که مردم دریافت می‌کنند را شامل می‌شود (مثل، گاز و نفت و محصولات کشاورزی و معادن طلا و نقره و...). (طباطبایی، المیزان، ج ۸، ص ۲۰۱؛ ابن عاشور، ۱۴۲۰: التحریر و التنویر، ج ۸، ص ۲۱۰). به عبارتی هر خیری کثیری از قبیل امنیت، آسایش، سلامتی، مال و اولاد و... نصیب آنان می‌گردد.

بر پایه آنچه ذکر شد می‌توان نتیجه گرفت که مجاهدین عرصه جهاد سخت و نرم به وسیله «ایمان و تقوا» از نعمت‌های بی‌شمار آسمان و زمین بهره‌مند می‌شوند و با توجه به نصرت و مدد الهی در هر دو جنگ (سخت و نرم) بر دشمنان عنود و لجوج خویش فائق آمده پیروز می‌شوند.

۲- استقامت در طریق حق

مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «جهاد مداوم نیاز یک کشور و یک امت و یک تاریخ است...؛ نیاز همه است. همه‌ی پیشرفت‌ها، همه تمدن‌سازی‌ها، به برکت مجاهدت دائم انجام شده است» (خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱۱). در جای دیگر تصریح می‌کنند که «هرگونه تلاش و مجاهدتی در راه هدف انسان را قطعاً به نتیجه می‌رساند»، (خامنه‌ای، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴) و تکلیف مسلمان امروزی را نیز مشخص نموده می‌فرمایند: «امروز به نظر ما مصداق مجاهدت که در مقابل ما مسلمان‌ها، ما پیروان اهل بیت قرار دارد، عبارت است از مبارزه‌ی با نقشه‌های استکبار در منطقه‌ی اسلامی؛ امروز بزرگ‌ترین مجاهدت این است. با نقشه‌های استکبار باید مبارزه کرد (خامنه‌ای، بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت (علیهم‌السلام) و اتحادیه‌ی رادیو و تلویزیون‌های اسلامی، ۱۳۹۴/۵/۲۶). تأکیدات رهبری به مبارزه و حتمی دانستن نتایج و پیامدهای آن، منبعث از کلام وحی و سنت و سیره عملی پیامبر اکرم (ص) است.

قرآن کریم در این باره گزارش می‌دهد که هنگامی مشرکین قریش اجماع کردند که پیامبر اکرم (ص) را به شهادت برسانند، حضرت تصمیم گرفت جهت ادامه مبارزه به مدینه هجرت نماید در میانه راه که مشرکین حضرت را تعقیب می‌کردند حضرت در غار ثور پناهنده شد و احتمال اینکه از محل پنهان شدن ایشان مطلع شوند بسیار زیاد بود؛ لکن امداد الهی شامل حالشان شد و باوجود اینکه دشمنان به دم درب غار نزدیک شدند ولی آن حضرت را ندیدند. در این باره قرآن کریم می‌فرماید: «اگر او را یاری نکنید، خداوند او را یاری کرد؛ (و در مشکل‌ترین ساعات، او را تنها نگذاشت)؛ آن هنگام که کافران او را (از مکه) بیرون کردند، در حالی که دومین نفر بود (و یک نفر

بیشتر همراه نداشت)؛ در آن هنگام که آن دو در غار بودند، و او به همراه خود می‌گفت: «غم مخور، خدا با ماست!» در این موقع، خداوند سکینه (و آرامش) خود را بر او فرستاد؛ و با لشکریایی که مشاهده نمی‌کردید، او را تقویت نمود؛ و گفتار (و هدف) کافران را پایین قرار داد، (و آنها را با شکست مواجه ساخت)؛ و سخن خدا (و آیین او)، بالا (و پیروز) است؛ و خداوند عزیز و حکیم است» (توبه/۴۰).

بر اساس آیه شریفه خداوند متعال به واسطه فرشتگانش از پیامبر اکرم (ص) حمایت کرد باوجود اینکه برای مشرکان مسلم بود که پیامبر قصد دارد به سمت اصحاب و پیروانش به یسرب برود، لکن فرشتگان الهی چنان آشفتگی و یأس در دل مشرکان القا نمودند که از تعقیب پیامبر (ص) منصرف شده و بازگشتند. (ابن عاشور، التحرير و التنویر، ۱۴۲۰: ۱۰/۱۰۲)، به عبارت دیگر فرشتگان الهی چشم کفار را از دیدن پیامبر (ص) منحرف کردند و در قلب آنان رعب و وحشت انداختند (بغوی، تفسیر البغوی، ۱۴۲۰: ۲/۳۵۳).

طبق آیات قرآن کریم کمک و امداد رسانی ملائکه را صرفاً در منصرف کردن کفار و القای رعب و وحشت در دل آنان ندانسته و تصریح کرده است که امدادهای آنان در کنار سایر امدادهای غیبی در سه جنگ مهم و سرنوشت ساز صدر اسلام چشم‌گیر بوده است به‌عنوان نمونه در جنگ بدر که پیروزی چشم‌گیری نصیب مسلمان شد می‌فرماید: «خداوند شما را در «بدر» یاری کرد (و بر دشمنان خطرناک، پیروز ساخت)؛ در حالی که شما (نسبت به آنها)، ناتوان بودید. پس، از خدا بپرهیزید (و در برابر دشمن، مخالفت فرمان پیامبر نکنید)، تا شکر نعمت او را بجا آورده باشید» (آل عمران/۱۲۳-۱۲۴۹).

مستفاد از آیه یاد شده این است که ملائکه الهی به عنوان جنود الهی آماده خدمت رسانی به انسان‌های مجاهد و مؤمن هستند، لذا مشاهده می‌شود که خداوند متعال در هنگامی که مسلمانان در اوج ترس و وحشت از دشمن بودند فرشتگان خویش را جهت کمک و یاری به سوی آنان می‌فرستاده است: «ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا...» (توبه/۲۶)؛ یعنی خداوند متعال با رحمت بیکران پس از حالت ترس و اضطراب به آنان آرامش و اطمینان قلبی و روحی عطا نمود که به تمام معنا احساس راحتی و امنیت کنند و آنان را با ارتش نامرئی خویش تحکیم و تقویت نمود که موجب ثبات استقامت در دل و جان آنان گردید و کافران و بت پرستان را مجازات نمود. (ر.ک: فضل الله، ۱۴۱۹: ۶۷/۱۱).

از آنجا که مسئله امداد الهی مختص به مقطع زمانی خاصی نبوده و همیشه به عنوان یک سنت جاری در جهان هستی استمرار دارد خداوند متعال در آیات متعدد خطاب به پیامبرش می‌فرماید امدادهای الهی را به خاطر بیاورید به عنوان نمونه می‌فرماید «وَإِذْ كُنْتُمْ لَئِيْلٌ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ» (انفال/۲۶). همچنین تصریح می‌فرماید که پیروزی و موفقیت فقط از جانب خداوند ممکن است «مَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنْ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ» (انفال/۱۰)؛ وگرنه، پیروزی جز از طرف خدا نیست؛ خداوند توانا و حکیم است! بعد هم به پیامبرش تأکید می‌کند مأموریت فرشتگان که موظف به قلع و قمع مشرکان بودند را بیاد آورد «إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ» (انفال/۱۲)؛ قرآن کریم در این آیه از نعمتی که پروردگار بر مجاهدان در جنگ بدر عطا

نموده یاد می‌کند و می‌فرماید به خاطر بیاور هنگامی را که پروردگار تو به فرشتگان وحی فرستاد، من با شما هستم و شما افراد با ایمان را تقویت کنید و ثابت قدم بدارید و به زودی در دلهای کافران ترس و وحشت می‌افکنم و این راستی عجیب بود که ارتش نیرومند قریش در برابر سپاه کوچک مسلمانان آنچنان روحیه خود را باخته بود که جمعی از درگیر شدن با مسلمانان بسیار وحشت داشتند و روحیه خویش را کاملاً از دست داده بودند (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۷، ص ۱۰۶).

در آیه بعدی دلیل این نوع برخورد با مشرکان را بیان می‌فرماید «ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ» (انفال/۱۳)؛ این عذاب را اینان سزاوارند، زیرا با خدا و رسولش بجنگ برخاسته‌اند. سپس به تهدید مخالفان پرداخته می‌فرماید: آنان که بجنگ خدا و رسولش برخیزند، در دنیا هلاک و در آخرت دچار عذاب همیشگی می‌شوند (طبرسی، مجمع البیان، ج ۴، ص ۸۰۹).

۳- یاری کردن دین الهی

یکی دیگر از شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی یاری کردن دین الهی است. مقام معظم رهبری در این باره می‌گویند: «هر کس برای خدا کار کند، خدا هم تمام امکانات و علم و قدرت خودش و سنت‌های آفرینش را در خدمت او قرار خواهد داد» «وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ» (حج/۴۰)، این جمله‌ی عجیبی است - «ل» قسم و «ن» تأکید - حتماً خدا کسانی را که او را نصرت کنند، بدون شک نصرت خواهد کرد. (خامنه‌ای، بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش آسیب شناسی انقلاب، ۱۳۷۷/۱۲/۱۵)، همچنین می‌گوید: «یاری خدا به معنی یاری تمام نیروهای موجود در این طبیعت است؛ همه به کمک شما خواهند آمد؛ نیروهای ماوراء طبیعی هم به کمک شما خواهند آمد؛

یاری خواهید شد، پیش خواهید رفت؛ همچنان که امروز پیش رفتید» (خامنه‌ای، بیانات در مراسم فارغ التحصیلی دانش آموختگان ارتش، ۱۳۸۹/۸/۱۹).

بر پایه مطالب یاد شده مشخص شد که رهبری سخنان خویش را مستند به قرآن کریم بیان نموده است و آیات مشابه دیگر نیز تضمین نموده‌اند اشخاصی که به یاری دین الهی قیام می‌کنند و او را یاری می‌کنند خداوند نیز آنان را یاری نموده و ثابت قدم می‌دارد در این باره می‌فرماید: «إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثِّبَ أَقْدَامَكُمْ» اگر (آیین) خدا را یاری کنید، شما را یاری می‌کند و گامهایتان را استوار می‌دارد. در این آیه شریفه که یاری رسان دادن الهی را که مدد غیبی محسوب می‌گردد، مشروط به یاری قبلی خدا دانسته است.

روشن است که یاری خدا همان یاری کردن آئین او است، یاری کردن پیامبر او، و شریعت و تعلیمات او و خدمت کردن به مردم و مجاهدت در راه خیر رساندن به عموم مردم می‌باشد و تعبیر به یاری کردن باوجود بی‌نیازی از مخلوقات بیانگر اهمیت مسئله جهاد و دفاع از آئین حق می‌باشد و خداوند متعال در قبال این یاری کردن فرشتگان را به یاری مجاهدان می‌فرستد و حوادث را به نفع آنان تغییر مسیر می‌دهد و قلوب مردم را به سوی آنان متمایل و سخنانشان را نافذ، فعالیت‌هایشان را پر ثمر می‌سازد (مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۱، ص ۴۲۶). بنابراین خداوند متعال نتیجه تلاش و کوششان را چه در مبارزه با دشمنان در میدان نبرد و چه در جنگ با هوا و هوس (جهاد با نفس) و چه در راه فراگیری علم و معرفت باشد، به آنان می‌دهد از این رو است که می‌فرماید: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» (عنکبوت/۶۹)؛ و آنها

که در راه ما (با خلوص نیت) جهاد کنند، قطعاً به راه‌های خود، هدایتشان خواهیم کرد؛ و خداوند با نیکوکاران است.

علامه طباطبایی در توضیح «جاهدُوا فینا» می‌نویسد: «این تعبیر کنایه از این است که: جهادشان در اموری است که متعلق به خدای تعالی است، چه جهاد در راه عقیده باشد، و چه در راه عمل، و چون جهادشان در راه خدا است هیچ عاملی ایشان را از ایمان به خدا و اطاعت اوامر و نواهی او باز نمی‌دارد» (طباطبایی، ۱۳۹۰: ۱۵۱/۱۶) غرض آنکه خداوند متعال در این آیه شریفه تضمین نموده است که مجاهدان را به خاطر سعی و تلاششان مشمول امدادهای غیبی خود قرار دهد و مسیر هدایت و سعادت را برای آنان هموار سازد.

۴- استغاثه و نصرت طلبی

رهبر انقلاب اسلامی مسئله دعا را نیاز حتمی و اساسی انسان دانسته و اصلی‌ترین توصیه ایشان در تمام ایام عبادی و مناسبت‌های عبادی دعا است. ایشان درباره جایگاه و مفهوم دعا، دستاوردهای معرفتی، معنوی، اخلاقی، مادی، و چگونگی رسیدن به دستاوردهای دعا مطالب بسیار ارزشمندی بیان نموده‌اند که این نوشتار ظرفیت ارائه آنها را ندارد فقط به عنوان نمونه می‌توان گفت که ایشان در بیانات مختلف به اهمیت و نقش اساسی دعا اشاره نموده می‌فرماید: «انسان با دعا و تضرع و عرض حاجت، خود را به خدای متعال نزدیک می‌کند. نفس دعا کردن، تقرب الی الله است» (خامنه‌ای، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۱/۱۲/۷)،

همچنین می‌فرماید: «راز خواستن از خداوند این است که باید در خانه خدا رفت، تا از تضرع پیش دیگران، بی‌نیاز شد» (خامنه‌ای، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۲۸) و بعد تأکید می‌کنند که دعا موجب دمیدن روح اخلاص و نهاده‌سازی آن می‌شود چون «با خدا سخن گفتن و خود را نزدیک او دیدن، به انسان روح اخلاص می‌دهد. اخلاص یعنی کار را برای خدا انجام دادن. همه‌ی کارها را می‌شود برای خدا انجام داد... دعا روح اخلاص را در انسان می‌دمد» (خامنه‌ای، بیانات در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران، ۱۳۸۴/۷/۲۹). به نظر می‌رسد که خاستگاه بیانات مقام معظم رهبری بر می‌گردد به اینکه خداوند متعال در قرآن کریم با توجه به شناخت توان محدود و امکانات ضعیف انسان، در آیات متعدد به مؤمنین و مجاهدین توصیه و تأکید نموده است که از خداوند متعال تقاضای کمک و مدد خواهی و یاری رسانی داشته باشند و بدانند یاری و کمک تنها به دست خداست و دیگران ذاتاً هیچ سهمی ندارند (آل عمران/۱۲۶؛ انفال/۱۰؛ یس/۷۴).

از این رو هرگاه بنده از خداوند متعال طلب یاری و کمک بکند خداوند متعال دعایش را مستجاب نموده به یاری او می‌شتابد، همچنان که در جنگ بدر هنگامی که مجاهدان لشکر انبوه دشمن را دیدند لرزه بر اندامشان افتاد و از خداوند طلب کمک نمودند و او نیز آنها را اجابت کرد و فرشتگانش را به یاری آنان فرستاد قرآن حکیم در این باره می‌فرماید: «إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبَ لَكُمْ أَنِّي مُّمِدُّكُمْ بِالْفِ مِنْ الْمَلَائِكَةِ مُرْدَفِينَ» (انفال/۹)؛ (به خاطر بیاورید) زمانی را (که از شدت ناراحتی در

میدان بدر)، از پروردگارتان کمک می‌خواستید؛ و او خواسته شما را پذیرفت (و گفت): من شما را با یکهزار از فرشتگان، که پشت سر هم فرود می‌آیند، یاری می‌کنم. با توجه به اینکه در جنگ بدر، تعداد مسلمانان در برابر کفار بسیار اندک بود و از لحاظ روحی هم در شرایطی نبودند که به خوبی مقابله و جنگ کنند؛ لذا هنگامی جمعیت کفار و تجهیزات آنان را دیدند ترسیدند و پیامبر (ص) هم که جمعیت انبوه مشرکان و ترس اصحاب خویش را دید رو به قبله دست به دعا برداشت و فرمود: «اللهم أنجز لی ما وعدتني اللهم إن تهلك هذه العصابة من أهل الإسلام، لا تعبد فی الأرض...» (طبرسی، ۱۳۷۲: مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۸۰۸؛ قرطبی، ۱۳۶۴: الجامع لأحكام القرآن، ج ۷، ص ۳۷۰)؛ خدایا! آنچه را وعده داده‌ای محقق ساز، خدایا! اگر این گروه مسلمانان کشته شوند، پرستش تو از زمین برچیده می‌شود. خداوند نیز با نمایاندن امدادهای غیبی خود، دعای آنان را مستجاب کرد و آنان با دلگرمی به مبارزه پرداختند و سرانجام پیروز شدند.

البته استجاب استغاثه و دعا، مخصوص جنگ نبوده، بلکه تحت هر شرایطی که بنده خدایش را بخواهد او استجاب می‌کند؛ از این رو به پیامبرش (ص) می‌فرماید: «وَ إِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي...» (بقره/۱۸۶)؛ هنگامی که بندگان من، از تو در باره من سؤال کنند، (بگو):

من نزدیکم! دعای دعا کننده را، به هنگامی که مرا می‌خواند، پاسخ می‌گویم! علامه جوادی آملی در ذیل این آیه کریمه می‌گویند: «این ساختار، آیه را در قرآن منحصر به فرد ساخته و نشان کمال عنایت خداوند به موضوع آیه، یعنی دعاست. تعبیر زیبا و سرشار از عطوفت «عبادی» به جای «ناس» و مشابه آن، که توجه

خاص به دعا را دو چندان می‌کند، همان‌طور که اضافه کعبه به خداوند در تعبیر «بَيْتِي» (بقره/۱۲۵) مایه شرافت بیت است، اضافه بندگان به خداوند نیز مایه مباهات آنان خواهد بود (جوادی آملی، ۱۳۸۸: تسنیم، ج ۹، ص ۳۹۴).

غرض آنکه این آیه دلالت دارد بر اینکه دعوت داعی بدون هیچ شرطی و قیدی مستجاب است نظیر آیه «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» (غافر/۶۰) (طباطبایی، ۱۳۹۰: المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۳۱) بنابراین می‌توان اذغان نمود که هیچ داعی بدون پاسخ نمی‌ماند و خدای متعال دعای بندگان را می‌شنود و آنان را استجاب می‌کند (طبری، ۱۴۱۲: جامع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۲، ص ۹۲)، همانگونه که دعای حضرت ایوب، داود، یونس، یحیی، یوسف و... شنیده و استجاب نموده است (انبیاء/۷۸-۸۲-۸۸-۹۰؛ ص ۴۲؛ یوسف/۳۳ و...).

بنابراین یکی دیگر از راه‌های جلب و جذب امدادهای غیبی و بهره‌مندی از آنها دعا و خضوع و خشوع در درگاه ذات احدیت بوده و مؤمنان و مجاهدین راه حق، می‌توانند با اطاعت و پیروی از دستورات الهی خود را به خدا نزدیک کنند و از مواهب و نصرت‌های او بهره‌مند شوند.

۵- اعتماد و اتکال به خدا

درباره اعتماد و اتکال به خداوند متعال که نقش محوری در پیشبرد اهداف و برداشتن گام‌های اساسی دارد رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند اعتماد و توکل به خدا اساس کار است چون عنصر اصلی اقتدار معنوی ریشه در ایمان و توکل دارد. از این رو ایشان به صراحت بیان می‌کنند که «هرچه توجه به خدای متعال بیشتر باشد، اخلاص انسان بیشتر باشد، توکل ما به خدا بیشتر باشد، کار بهتر پیش خواهد رفت. خطاست اگر تصور کنیم

بدون تکیه‌ی به قدرت الهی، بدون استمداد از قدرت الهی، خواهیم توانست قدمی از قدم برداریم. کار بابرکت، آن کاری است که همراه باشد با روحیه‌ی اخلاص و توان‌طلبی و استغاثه‌ی به پروردگار (خامنه‌ای، بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۰/۱۰/۷)؛ لذا به صراحت اعلان می‌کنند که «آن نیرویی که انسان را در مقابل همه‌ی قدرت‌ها با قوت کامل نگه می‌دارد، توکل به خداست» (خامنه‌ای، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان بسیج، ۱۳۷۱/۸/۲۷) همچنین بر اساس تجربه‌های عینی خود نقل می‌کند که مؤمنین می‌توانند «با توکل به خداوند و اعتماد و حسن ظن به «وعده‌های مؤکد نصرت الهی در قرآن» و به کارگیری خرد و عزم و شجاعت، بر همه‌ی موانع فائق آیند و پیروزمندانه از آنها عبور کنند» (خامنه‌ای، بیانات در اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی ۱۳۹۰/۶/۲۶).

بیانات و تأکیدات رهبری درباره توکل و کارکردهای آن بر می‌گردد به گزاره‌های وحیانی قرآن کریم که یاد خدا و توکل به خدا و اعتماد به خدا را اساس و پایه تمام اقدامات و تصمیمات مؤمنین ذکر می‌کند و تکلیف آنان را نسبت به این مسئله به روشنی بیان نموده می‌فرماید: «وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ» (آل عمران/۱۶۰)؛ و مؤمنان، تنها بر خداوند باید توکل کنند!

بر اساس این آیه شریفه می‌توان گفت سنت الهی بر این تعلق گرفته است که نتایج و ره‌آوردها به دنبال اسباب محقق شوند و بدیهی است که فاعل اصلی و مؤثر «پدیدآورنده» نتایج، خداوند یکتای بی‌همتا است و فاعلیت انسان در طول فاعلیت او معنا و مفهوم پیدا می‌کند.

۶- صبر، استقامت و پایداری

قبل از اینکه مستندات قرآنی بحث ارائه شود لازم است مفهوم صبر و استقامت در منظومه فکری مقام معظم رهبری توضیح داده شود ایشان در این باره می‌فرمایند «صبر یعنی در میدان باقی ماندن، از میدان بیرون نرفتن. بعضی از میدان می‌گریزند؛ بعضی نمی‌گریزند؛ اما بتدریج از میدان کناره می‌گیرند؛ این خلاف صبر است. صبر یعنی پایداری کردن، در میدان ماندن، استقامت کردن. صبر یعنی چشم به هدف‌های دور و به افق‌های دور دوختن؛ چشم دوختن به هدف‌های دور» (خامنه‌ای، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام)، ۱۳۹۷/۴/۹).

همچنین درباره اهمیت و کارکردهای آن می‌گوید: «هرکسی از دین و انسانیت که به تلاش و کوشش و عمل محتاج است، نیازمند صبر است؛ زیرا دین به عمل است و عمل به صبر است. و اگر نباشد: سخن حق و منطق استوار مکتب عالی دین فهمیده و به کار گرفته نمی‌شود» (خامنه‌ای، ۱۳۸۳، گفتاری در باب صبر، ص ۱۶) چون که صبر مقاومت آدمی در راه تکامل در برابر انگیزه‌های شرافرین، فساد آفرین و انحطاط آفرین را به همراه دارد. نکته دیگر اینکه ایشان با استناد به روایت معروف «الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَ صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ» (کلینی، ۱۴۰۷: کافی، ج ۲، ص ۹۱)؛ صبر را به سه قسم تقسیم نموده می‌فرمایند که صبر گاهی در برابر اطاعت و گاهی در برابر معصیت و گاهی در مصیبت اتفاق می‌افتد لکن در همه موارد مقاومت و ایستادگی و فعال و پویا بودن جوهره

اصلی صبر است که باید لحاظ شود (خامنه‌ای، دیدار رؤسای سه قوه و مسئولان نظام، ۱۳۸۷/۶/۱۹). پس در همه جا صبر مقاومت است و هیچ جا به معنای تسلیم و دست بسته اسیر جریان شدن و خفت کشیدن نیست.

از این رو گزاره‌های وحيانی قرآن کریم نیز تحقق امدادهای الهی به مؤمنین و مجاهدین را منوط و وابسته به صبر و استقامت دانسته و می‌فرمایند: «بَلَىٰ إِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ» (آل عمران/۱۲۵).

بر اساس این آیه کریمه زمانی مؤمنین و مجاهدین از نعمت امدادهای غیبی بهره‌مند می‌شوند که صبر و استقامت و تقوی داشته باشند به تعبیر مفسر بزرگ فخر رازی زمانی شرایط ذکر شده (صبر، تقوی و آمدن فوری کفار) محقق نشود مشروط هم به تبع تحقق پیدا نخواهد کرد. (فخررازی، مفاتیح الغیب، ۱۴۲۰: ۳۵۳/۸)

بنابراین مؤمنان و مجاهدان هرگاه صبر و تقوی الهی را پیشه کنند دریافت نصرت الهی قطعی است؛ از این رو می‌فرماید: «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا...» (فصلت/۳۰)؛ به یقین کسانی که گفتند: «پروردگار ما خداوند یگانه است!» سپس استقامت کردند، فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند که: نترسید و غمگین مباشید. همچنین می‌فرماید: «وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِينَهُمْ مَاءً غَدَقًا» (جن/۱۶)؛ و اینکه اگر آنها [جن و انس] در راه (ایمان) استقامت ورزند، با آب فراوان سیرابشان می‌کنیم! و یا در آیه دیگر شرط نزول

برکات آسمان و زمین را ایمان و تقوی دانسته می‌فرماید: «وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ...» (اعراف/۹۶)؛ و اگر اهل شهرها و آبادیها، ایمان می‌آوردند و تقوا پیشه می‌کردند، برکات آسمان و زمین را بر آنها می‌گشودیم.

و نیز در سوره مائده درباره تأثیر عملکرد مطلوب در یاری های ویژه غیبی به صورت افزایش نعمت‌های دنیوی می‌فرماید: «وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكْلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ...»؛ و اگر آنان، تورات و انجیل و آنچه را از سوی پروردگارشان بر آنها نازل شده [قرآن] برپا دارند، از آسمان و زمین، روزی خواهند خورد.

با توجه به آیات شریفه یاد شده و نیز آیه ۱۳ سوره احقاف فهمیده می‌شود که شرط اساسی در بهره‌مندی کامل از امدادهای غیبی و به خصوص کمک‌ها و حمایت‌های فرشتگان داشتن ایمان و استقامت است.

لازم به ذکر است که عنصر صبر و استقامت به معنای راکد و ساکت و منفعل بودن انسان در برابر سختی‌ها و دشواری‌ها نیست؛ بلکه مراد و مقصود عزم پایدار و همت مستمر و پویا و فعال برخورد کردن در برابر مصائب و مشکلات است تا بر آنها فائق آمده و به یکی از دو پیروزی بزرگ «إِحْدَى الْحُسْنَيْنِ» در دنیا و آخرت نایل گردد (توبه/۵۲)، ازاین‌رو مراد از استقامت در کلام وحی یعنی اینکه مجاهدین و مؤمنین همچون بنیان مرصوص باشند (صف/۴) و با قدم‌های محکم و ثابت (انفال/۴۵) و به دور از هرگونه سستی و ضعف (آل‌عمران/۱۴۶ و ۱۴۸)

عزم خویش را جزم نموده وارد میدان عمل شوند و هرگز از آرمان‌ها و اهداف خویش دست برندارند و در صورت نیاز از جان و مال و عرض خویش جهت نیل به هدف هزینه نمایند در آن صورت عنایات خاص الهی و لشکریان آشکار و پنهان الهی در کلان نظام هستی به مدد و یاری آنان شتافته و موفقیتشان را تضمین می‌نمایند.

نتیجه

بر پایه جستارهای صورت گرفته نتایج ذیل بدست آمد که به صورت خلاصه اشاره می‌گردد:

- ۱- آنچه را که مقام معظم رهبری درباره شرایط بهره‌مندی مجاهدان از امدادهای غیبی الهی بیان کرده، برگرفته از گزاره‌های وحیانی قرآن کریم است.
- ۲- بهره‌مندی از امدادهای غیبی منوط وابسته به این است که انسان شرایط و بستر دریافت امدادهای غیبی را فراهم نماید.
- ۳- یافته‌های تحقیق حکایت از آن دارند که شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی فراوان است که به برخی از مهم‌ترین آنها در این پژوهش اشاره شده است.
- ۴- یکی از برجسته‌ترین شرایط بهره‌مندی مؤمنان و مجاهدان که در بیانات مقام معظم رهبری به آن اشاره شده و ریشه‌های قرآنی زیادی هم دارد ایمان و تقوا است که مسلمانان می‌توانند با التزام نظری و عملی به آن از مدد‌های الهی در عرصه‌های فردی و اجتماعی بهره‌مند گردند.
- ۵- تلاش و کوشش متمادی از دیگر شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی محسوب شده و مسلمانان می‌توانند از آن طریق، نعمات مادی و معنوی الهی را دریافت نمایند.

۶- استغاثه و نصرت طلبی که امروزه جایگاهی در اندیشه و عمل دنیاگرایان نداشته و تأثیری برای آن قائل نیستند؛ لکن مقام معظم رهبری و گزاره‌های وحیانی قرآن کریم تأثیرات بسیار زیادی برای آن در نظام خلقت و حیات انسانی و تغییر و تحولات اجتماعی ذکر نموده‌اند.

۷- از آنجا که بشر در انجام بسیاری از امور عاجز و نیازمند معتمد می باشد، می‌تواند با اتکال و حسن ظن به خدا این خلأ و کاستی خویش را جبران نماید و از این طریق از بهترین تکیه گاه بهره‌مند شود.

۸- صبر و استقامت از دیگر شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی است که مؤمنان می‌توانند با تمسک به این مهم به صورت فعال و پویا وظایف خویش را انجام دهند و نتایج آن را دریافت نمایند. لازم به ذکر است صبر در گزاره‌های وحیانی قرآن به معنای راکد و ساکت بودن نیامده است بلکه تحرک و پویای در معنای آن نهفته است.

۹- نصرت دین الهی یکی دیگر از شرایط بهره‌مندی از امدادهای غیبی بوده که مؤمنان به برکت یاری دین الهی می‌توانند در این دنیای پرتلاطم و پرخطر از مدد الهی بهره‌مند شوند.

۱۰- یکی از مهم‌ترین امدادهای الهی که در گذشته انجام شده است حضور فرشتگان در جنگ بدر است. در این جنگ که اولین جنگ رسمی مسلمانان تحت لوای حکومت اسلامی بود، مسلمانان باوجود اینکه از لحاظ امکانات و ادوات نظامی و نیروی انسانی در مقابل امکانات جنگی و انسانی دشمن به چشم نمی‌آمدند؛ اما در پرتو امداد غیبی الهی و به یاری آمدن فرشتگان الهی دشمن را شکست داده به پیروزی رسیدند.

۲- از دیگر امدادهای الهی مسئله رعب و وحشت در دل دشمنان است که در جنگ مسلمانان با یهودیان بنی نضیر اتفاق افتاد. در این جنگ باوجود اینکه یهودیان از لحاظ علمی و اقتصادی به مراتب از مسلمانان مجهزتر بودند؛ لکن چنان ترس و وحشت آنان را فراگرفت که با دستان خویش دژهای محکمی که ساخته بودند را خراب کردند و مفتضحانه شکست را پذیرفته، تسلیم شدند.

۳- الهام به مادر حضرت موسی (ع) و کمک به حضرت موسی (ع) و پیروانش از چنگال فرعون و... از دیگر موارد امدادهای غیبی است که کلام وحی بیان نموده و تأکید کرده است همان‌طور که خداوند متعال در گذشته و موارد یاد شده مؤمنان و مجاهدان را مورت نصرت و یاری خود قرار داده از این به بعد نیز در هر عصر و مصری اگر مسلمانان در حوزه نظر و عمل معتقد و ملتزم به اجرای اوامر و نواهی الهی باشند از امدادهای پی در پی الهی بهره‌مند خواهند شد.

برایند و خروجی نهایی پژوهش حاضر نشان داد که مجاهدان راه حق با بهره‌مندی از امدادهای غیبی الهی هیچ‌گاه در مسیر مجاهدت خود، بن‌بستی نمی‌بینند؛ بلکه پیروزی و نیک فرجامی را قطعی و حتمی می‌دانند، البته به شرط اینکه راکد و ساکت و منفعل نباشند، بلکه فعال و پویا و نسبت به زمان و مکان و اقتضائات محیطی آگاه و بصیر باشند.

منابع

قرآن

(۱) ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دار صادر، چاپ سوم، ۱۴۱۴ ق.

(۲) ابن عاشور، محمد طاهر، تفسیر التحریر و التنویر المعروف بتفسیر ابن عاشور، بیروت، مؤسسه التاریخ العربی، چاپ اول، ۱۴۲۰ ق.

(۳) آلوسی، محمود بن عبدالله، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم و السبع المثانی، بیروت، دار الکتب العلمیه، چاپ اول، ۱۴۱۵ ق.

(۴) بغوی، حسین بن مسعود، تفسیر البغوی المسمی معالم التنزیل، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۲۰ ق.

(۵) جوادی آملی، تسنیم، قم، اسراء، چاپ دوم، ۱۳۸۹ ش.

(۶) خامنه ای، سید علی، بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی، ۱۳۹۵/۱/۱

(۷) خامنه ای، سید علی، بیانات در اجلاس بین المللی بیداری اسلامی ۱۳۹۰/۶/۲۶

(۸) خامنه ای، سید علی، بیانات در خطبه های نماز جمعه، ۱۳۷۳/۱۱/۲۸

(۹) خامنه ای، سید علی، بیانات در خطبه های نماز جمعه، ۱۳۷۱/۱۲/۷

(۱۰) خامنه ای، سید علی، بیانات در خطبه های نماز جمعه ی تهران، ۱۳۸۴/۷/۲۹

(۱۱) خامنه ای، سید علی، بیانات در دانشکده علوم دریایی نوشهر، ۱۳۸۸/۷/۱۴

(۱۲) خامنه ای، سید علی، بیانات در دانشگاه افسری امام حسین (ع)، ۱۳۹۰/۳/۱۰

(۱۳) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار اعضای مجمع جهانی اهل بیت علیهما السلام و اتحادیه ی رادیو و تلویزیون های اسلامی، ۱۳۹۴/۵/۲۶

(۱۴) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان بسیج، ۱۳۷۱/۸/۲۷

(۱۵) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱۱

- ۱۶) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار دانشجویان و جوانان استان قم، ۱۳۸۹/۸/۴
- ۱۷) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار سفرا و رؤسای نمایندگی‌های سیاسی ایران در خارج از کشور، ۱۳۹۰/۱۰/۷
- ۱۸) خامنه ای، سید علی، بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش آسیب شناسی انقلاب، ۱۳۷۷/۱۲/۱۵
- ۱۹) خامنه ای، سید علی، بیانات در مراسم دانش‌آموختگی دانشجویان دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام)، ۱۳۹۷/۴/۹
- ۲۰) خامنه ای، سید علی، بیانات در مراسم فارغ التحصیلی دانش‌آموختگان ارتش، ۱۳۸۹/۸/۱۹
- ۲۱) خامنه ای، سید علی، دیدار رؤسای سه قوه و مسئولان نظام، ۱۳۸۷/۶/۱۹
- ۲۲) خامنه ای، سید علی، گفتار در باب صبر، تهران، نشر فرهنگ اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۶ ش.
- ۲۳) راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات ألفاظ القرآن، بیروت، دار الشامیه، ۱۴۱۲ ش.
- ۲۴) زمخشری، محمود بن عمر، الکشاف عن حقائق غوامض التنزیل و عیون الأقاویل فی وجوه التأویل، بیروت، دار الکتاب العربی، چاپ سوم، ۱۴۰۷ ق.
- ۲۵) طباطبایی، محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت، مؤسسه‌ الأعلمی للمطبوعات، چاپ دوم، ۱۳۹۰ ق.
- ۲۶) طبرسی، فضل بن حسن، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، ناصر خسرو، ۱۳۷۲ ش.
- ۲۷) طبری، محمد بن جریر، جامع البیان فی تفسیر القرآن، بیروت، دار المعرفة، چاپ اول، ۱۴۱۲ ق.

(۲۸) فخر رازی، محمد بن عمر، التفسير الكبير، بيروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ سوم، ۱۴۲۰ ق.

(۲۹) فراهیدی، خليل ابن احمد، كتاب العين، قم، انتشارات اسوه، ۱۴۱۴ ق.

(۳۰) فضل الله، محمد حسين، من وحی القرآن، بيروت، دار الملاك، چاپ اول، ۱۴۱۹ ق.

(۳۱) قرطبي، محمد بن احمد، الجامع لأحكام القرآن، تهران، ناصر خسرو، چاپ اول، ۱۳۶۴ ش.

(۳۲) قطب، سيد، في ظلال القرآن، لبنان- بيروت، دار الشروق، چاپ سی و پنجم، ۱۴۲۵ ش.

(۳۳) كليني، محمد بن يعقوب، الكافي، تهران، دار الكتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق.

(۳۴) مراغی، احمد مصطفی، تفسير المراغی، بيروت، دار الفكر، چاپ اول، بی تا.

(۳۵) مصطفوی، حسن، التحقيق في كلمات القرآن الكريم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر كتاب، ۱۳۶۰ ش.

(۳۶) مكارم شیرازی، ناصر، تفسير نمونه، تهران، دار الكتب الإسلامية، چاپ دهم، ۱۳۷۱ ش.

<https://www.leader.ir/fa>

<https://farsi.khamenei.ir>